

Dierenarts Nienke Bijvoets en psycholoog Yvon Sweere hebben beiden een eigen praktijk als gedragstherapeut voor katten. Ze zijn aangesloten bij diergedragspecialist Tinley en schrijven artikelen over kattengedrag op basis van wetenschappelijke inzichten.

Katten & spel

Waarom spelen kittens? Hoe herken je of katten onderling spelen of vechten? Hoe voorkom je dat een kat te ruw speelt? En hoe kun je zelf het beste met je kat spelen? Dit artikel gaat over spel bij katten en geeft antwoorden op bovenstaande vragen.

Functie van spel

Spel is niet alleen leuk om naar te kijken maar heeft ook een functie. Wat de exacte functie van spelgedrag is, is nog niet duidelijk maar er zijn verschillende theorieën. De theorie die het meest onderzocht is, gaat er vanuit dat in spel de motorische vaardigheden geoefend worden, met name de vaardigheden die kittens later nodig hebben in de jacht. Minder aandacht is er besteed aan de mogelijke rol van spel bij het ontwikkelen van sociale vaardigheden. Dat is niet zo vreemd want de kat werd tot voor kort als een strikt solitaire diersoort gezien. Het verband tussen spel en sociaal gedrag op volwassen leeftijd is helaas dus nog nauwelijks onderzocht. Een derde theorie legt de functie van spel niet in de toekomst maar in het directe voordeel voor de overleving. Spel zou de kittens bij elkaar houden zodat zij minder makkelijk ten prooi vallen aan roofdieren en het zou er voor zorgen dat de kittens makkelijk vindbaar zijn om te zogen.

Spel in de eerste levensfase

Kittens beginnen te spelen als ze ongeveer 4 weken oud zijn. Gedurende de kintentijd laten ze verschillende vormen van spel zien: sociaal spel, objectspel en coördinatiespel. In sociaal spel hebben de kittens onderling fysiek contact met elkaar. In objectspel spelen kittens met voorwerpen, en in coördinatiespel oefenen de kittens hun evenwichtsorgaan door bewegingen zoals rennen, springen en klimmen.

Sociaal spel

Sociaal spel wordt gezien tussen de leeftijd van 4 en 14 weken. Eerst spelen de kittens voornamelijk in groepjes, rond de negende week spelen de meeste kittens in tweetallen. Bij sociaal spel zie je kittens worstelen, rollen en elkaar bijten. Kittens kunnen behoorlijk hard met elkaar spelen maar leren al snel wanneer ze pijn veroorzaken. Op 4 weken leeftijd is het bijten of krabben nog niet pijnlijk, daarna vaak wel. Het gebeten kitten zal het spel stoppen of defensief reageren waardoor hard bijten en krabben afgeleerd wordt. Sociaal spel bestaat vaak uit een vast patroon van interacties van eenzelfde intensiteit, wat het vertrouwen van het speelmaatje vergroot. De meest gebruikte houdingen voor het starten van spel zijn: aanvallen (39%), op de rug liggen (14%) en overstaan (16%). Hierbij staat het kitten bij of over een ander kitten heen met zijn kopje richting het kopje en de nek van de ander. Verder nemen kittens om de beurt de rol van achtervolger en achtervolgde aan. Spel eindigt vaak door achtervolging of een verticale sprong. In de derde maand kan ook jachtgedrag onderdeel van sociaal spel uitmaken. Tegen die tijd kan spel tussen oudere kittens ook intenser worden en soms escaleren in serieuze incidenten.

Objectspel en coördinatiespel

Spel met objecten en coördinatiespel wordt vooral gezien vanaf 7 tot 8 weken en heeft een piek rond 18 weken.

De toename van objectspel lijkt voort te komen uit het voltooien van het speenproces: de overgang van moedermelk op vast voedsel. Dit spel lijkt dan ook vooral te dienen als oefening voor de jacht. Iets bespringen, vastgrijpen en veiligstellen tussen de pootjes of naar de mond brengen; allemaal activiteiten waarmee het kitten ervaring opdoet voor het echte werk later. Objectspel en coördinatiespel kunnen zowel solitair als sociaal zijn. Als de vaardigheden vorderen, kunnen kittens vanuit een hinderlaagpositie elkaar besluipen en met een aanval verrassen. Om te slagen brengt het kitten het 'object' naar de grond en gebruikt de nekbeet. Spelgedrag kan ook gericht zijn op denkbeeldige objecten, vooral in de vroege avond kan een kitten plots opspringen en met vergrote pupillen wild rond gaan rennen en ergens in klimmen.

Spel of vechten?

Spel tussen oudere kittens en tussen volwassen katten kan vrij snel spanning oproepen en escaleren in een gevecht. Katten zijn nu eenmaal zwaar bewapend en spel kan dus ook risico's met zich meebrengen. Het onderscheid tussen spel en een conflict kun je zien aan de lichaamstaal van een kat. Spelende katten houden hun nagels ingetrokken, bijten geremd en maken geen geluid. Ook tonen ze in het spel meestal een 'spelgezicht' en staat hun bekje half open. Daarnaast wisselen spelende katten van rol en zitten ze elkaar dus om beurten achterna.

Spelagressie

Spelagressie is een veel voorkomend gedragsprobleem bij jonge katten. Hier is sprake van als een kat zijn spelgedrag richt op andere katten of mensen en ze 'ongevraagd' bespringt en/of aanvalt. Voorafgaand aan de aanval kan de kat zich ergens achter of onder verschuilen, om vervolgens te voorschijn te springen, aan te vallen en snel weg te rennen. Het kan ook voorkomen dat de kat het 'slachtoffer' eerst fixeert (aanstaart), besluip, en dan najaagt. Ook vechten, worstelen, slaan en bijten kunnen elementen zijn van spelagressie. Gelukkig is het gedrag meestal geremd en houdt de kat zijn nagels ingetrokken en bijt hij niet door. Soms kan het gedrag echter zeer hevig zijn en verwondingen veroorzaken. Dit komt vooral voor bij katten die niet geleerd hebben hun spelreacties te matigen, bijvoorbeeld omdat ze te vroeg zijn weggehaald bij moeder en nestgenoten. Spelagressie treedt vaak op voorspelbare tijden en plaatsen op.

Kenmerken van sociaal spel

- Spelgezicht (half open bekje)
- Geluidloos
- Geremd bijten
- Ingetrokken nagels
- Afwisseling van rol als achtervolger en achtervolgde

Bijvoorbeeld wanneer de andere kat in huis door het kattenluik naar binnenkomt of wanneer de eigenaar de trap oploopt of het bed opmaakt. Het gaat dan om voorspelbare activiteiten waarbij beweging een rol speelt.

Risicofactoren

Spelagressie komt het meest voor bij jonge katten die alleen leven en niet de mogelijkheid hebben voor spel met soortgenoten. Ook katten die binnen worden gehouden kunnen hun spelgedrag gaan richten op ongewenste 'objecten'. Verveling of een gebrek aan spel- en exploratiemogelijkheden zijn dan ook belangrijke oorzaken. Daarnaast kunnen eigenaren ook een rol spelen in het gedrag: kittens worden vaak aangemoedigd met handen en voeten te spelen en volwassen katten worden vaak met handen en voeten tot spel uitgenodigd. Ook wild spelen of met een kat 'stoeien' kan tot spelagressie leiden. Fysieke straf kan de agressie verergeren en vormt dus ook een risicofactor.

Voorkomen van spelagressie

Het voorkomen van spelagressie begint in de kintijd door het kitten nooit met handen en voeten te laten spelen en door niet te wild te spelen of te stoeien. Ook is het verstandig om het kitten tot 14 weken te laten opgroeien met sociale soortgenoten zodat hij zijn spelreacties leert te matigen. Daarnaast is het belangrijk om een kat voldoende spel- en exploratiemogelijkheden aan te bieden. In veel gevallen kan de komst van een tweede kat uitkomst bieden, mits geleidelijk geïntroduceerd. Belangrijk daarbij is dat er niet teveel verschil in leeftijd en temperament is tussen de katten; een oude, passieve of angstige kat tolereert het speelse gedrag van een jonge kat slecht. Verder is het verstandig alle fysieke straf te vermijden.

Hoe te spelen met een kat?

Samen spelen met een kat kan het beste met hengeltjes waarvan de stok en het touw lang genoeg zijn om de kat buiten het bereik van handen en voeten te houden. Kleine speeltjes ter grootte van een prooi wekken het meeste spel op. Bevestig dus kleine objecten als visjes, muisjes, vinders, veren, cellofaanpapiertjes of papieren rolletjes aan het touwtje. Vervolgens is het de kunst om prooi te imiteren en rekening te houden met de jaagtechniek van een kat. Katten zijn ingesteld op beweging en geluid. Beweeg de hengel dus van de kat af en laat de 'prooi' langs randen lopen of om een hoekje verdwijnen. Geluiden kunnen gemaakt worden door het speeltje onder een stuk papier of in een plastic zak te laten bewegen. Katten jagen door hun prooi te besluipen en te bespringen. Geef ze dus de mogelijkheid zich te verbergen, leg bijvoorbeeld een kussen op de grond, en trigger vervolgens de prooi. Dat betekent dat de prooi niet continu wild bewogen moet worden. Afwisseling is ook cruciaal; wissel 'prooi' af en beweeg prooi zowel door de lucht als over de grond. Katten die stoppen met spelen kunnen namelijk nog steeds behoefte hebben aan spel. Door verandering in prooi-eigenschappen hervatten ze meestal direct hun spelgedrag.

